

Соціологія громадської думки та мас-медіа

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</i>
Спеціальність	<i>C5 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Нормативна</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>1 курс, 2 семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>5 кред. ЕКТС/150 годин: лекції – 30 год., семінарські – 30 год., самостійна робота – 90 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Екзамен, МКР</i>
Розклад занять	<i>https://schedule.kpi.ua/</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: канд. соціолог. наук, доцент Єнін Максим Наїмович yeninmaksym@gmail.com</i>
Розміщення курсу	<i>Moodle КПІ імені Ігоря Сікорського https://do.ipk.kpi.ua/course/view.php?id=4809</i>

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна спрямована на освоєння студентами основних теоретичних та емпіричних напрямків вивчення громадської думки, мас-медіа й масової комунікації в сучасному світі, розширення та поглиблення знань в галузі зв'язків з громадськістю, оволодіння навичками соціологічних методів їх вивчення. В межах кредитного модуля передбачається формування у майбутніх соціологів уміння аналізувати громадську думку, застосовувати спеціальні методики її дослідження. Курс орієнтує студентів на основні поняття, проблеми та теорії, що існують в предметному полі соціології мас-медіа, направлений на ознайомлення з сутністю та функціями масової комунікації в сучасному суспільстві, ефектами та маніпулятивним потенціалом засобів масової інформації, емпіричними методами досліджень в даній галузі знання.

Комунікація з викладачем можлива і заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також в межах двох годин консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри соціології.

Відповідно до вимог ОПП **метою дисципліни** є формування у студентів здатностей:

- застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК-1);
- діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК-6);
- оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології (ФК-1);
- збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів (ФК-4);

- презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців (ФК-7).

Завданням дисципліни є формування у студентів таких результатів навчання: здатність використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності (РН 1);

уміння пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач (РН 4);

- здатність презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців (РН 11).

У процесі вивчення дисципліни здобувачі також набувають практичних умінь:

- проводити збір і аналіз статистичних даних щодо стану громадської думки;
- порівнювати основні соціологічні теорії мас-медіа;
- готувати інформаційні матеріали для преси (зокрема прес-релізи);
- виявляти механізми впливу мас-медіа на громадську думку;
- розуміти сутність і соціальні ефекти масової комунікації.

Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Пререквізити: Методологія, методи та технології соціологічних досліджень, Загальна соціологія

Постреквізити: Врегулювання конфліктів в інформаційній сфері, Виробнича практика, Переддипломна практика, Підготовка кваліфікаційної роботи

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія громадської думки та соціологія засобів масової інформації як соціологічні теорії.

Тема 2. Медіа та масова комунікація як соціальний феномен.

Тема 3. Масова свідомість як різновид суспільної свідомості. Громадська думка як стан масової свідомості.

Тема 4. Історія дослідження масової комунікації та впливу медіа на аудиторію в історії соціології. Парадигма тотального впливу.

Тема 5. Історія дослідження масової комунікації та впливу медіа на аудиторію в історії соціології. Парадигма обмеженого впливу.

Тема 6. Історія дослідження масової комунікації та впливу медіа на аудиторію в історії соціології. Модель кодування-декодування.

Тема 7. Масова комунікація як соціальний інститут.

Тема 8. Масова комунікація в різних типах суспільства.

Тема 9. Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Теорія ліберального плюралізму та критична перспектива вивчення медіа.

Тема 10. Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Технологічний детермінізм, теорії інформаційного суспільства, постмодернізм.

Тема 11. Тематизація мас-медіа соціальної дійсності.

Тема 12. Особливості політичного впливу ЗМІ.

Тема 13. Ідеологія та реклама в мас-медіа.

Тема 14. Масова комунікація в постіндустріальному суспільстві. Мережева комунікація: ризики та перспективи.

Тема 15. Соціологічні методи вивчення масової комунікації. Кількісні та якісні методи.

Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна література

1. Соціологія. Основи загальної, спеціальних та галузевих теорій. Підручник. Затверджено МОН України. Лукашевич М. П., Туленков М. В., Яковенко Ю. І. Виробник: Каравела. 2024. 544 с.
2. Медіаграмотність : навчальний посібник / За редакцією Прокопенко О., Бондаря Ю. — Колектив авторів: Бондар Ю., Горська К., Дуцик Д., Кравченко О., Кулаков А., Романюк А., Юркова О. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2025. 136 с.
3. Єнін М. Н., Северинчик О.П. Соціологія громадської думки та мас-медіа // Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для бакалаврів за спеціальністю 054 «Соціологія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Єнін М.Н., Северинчик О.П. Електронні текстові дані. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 81 с.
4. Mass Communication Theories; Melvin L. DeFleur, Margaret H. DeFleur; Routledge; 2022. 366 p.

Допоміжна

1. Дмитрашко С. А. Стратегії впливу на масову свідомість у націонал-соціалістичній Німеччині // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Випуск 2 (38). С. 12–17.
2. Єнін М. Н., Черних Г. А. Громадська думка // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Громадська думка](https://vue.gov.ua/Громадська_думка) (дата звернення: 15.06.2024).
3. Індекс свободи преси. Дані 2024 р. Reporters without borders. URL: <https://rsf.org/en/index?year=2024>
4. Крос Кетлін, Гакет Роберт. Політична комунікація й висвітлення новин у демократичних суспільствах. Перспективи конкуренції / Кетлін Крос, Роберт Гакет; пер. з англ. К. : Основи, 2000. С. 43–62.
5. Лалл Джеймс. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід / Джеймс Лалл. К. : «К. І. З», 2002. 264 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенко; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
7. Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни. Опитування громадського руху «Опора». (травень-червень 2024 р.). URL: <https://www.opora.ua.org/viyana/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyuni-25292>
8. Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook) / за заг. ред. К. Г. Сіриньок-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 156 с.
9. Міщенко М. Громадська думка існує, але чи завжди її можна виявити // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. №3. С. 149–160.
10. Онищенко О. О. Теорії маніпуляції масовою свідомістю: «вікно Овертона та спіраль мовчання» // Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 70. С. 55-59. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/70_2022/9.pdf
11. Полторак В. А., Зоська Я. В., Стадник А. Г. Соціальні стереотипи і громадська думка // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2020. № 27. С. 115–122.
12. Теоретична соціологія. Курс лекцій. Том 1. Соціальність та її форми: підручник для студ. вищ. навч. закл. / І. Ф. Кононов ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 576 с.
13. Фесенко А. М., Чорна В. О., Бондарець Б. Б. Теорія гегемонії А. Грамші: ідеологічно-культурний вимір боротьби за владу та легітимацію панування // Грані. 2025. №71. С. 62–67. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2025/71-2025/12.pdf>

14. Яремчук С. С. Соціологія масової комунікації: навч. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015.
15. Bourdieu P. Public opinion doesn't exist. URL: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2019/POLn4102/um/blok1/Bourdieu_PO_Does_Not_Exist.pdf

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1.

Тема 1. Соціологія громадської думки та соціологія засобів масової інформації як соціологічні теорії.

Основні питання: Загальна інформація про навчальну дисципліну. Об'єкт та предмет соціології громадської думки та засобів масової інформації. Феномен постправди: ризики та загрози. Суб'єкти політики постправди.

СРС: Можливі механізми протистояння феномену постправді.

Література: Єнін, 2021; Єнін, 2024; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 2.

Тема 2. Медіа та масова комунікація як соціальний феномен.

Основні питання: Поняття медіа, комунікації, масової комунікації, соціальної інформації, засобів масової комунікації (засобів масової інформації). Типологія соціальної комунікації. Поняття маси в контексті досліджень мас-медіа та масової комунікації.

СРС: Проблеми вимірювання громадської думки.

Література: Єнін, 2021; Дмитрашко, 2018; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 3.

Тема 3. Масова свідомість як різновид суспільної свідомості. Громадська думка як стан масової свідомості.

Основні питання: Масова та немасова інформація. Дезінформація. Масова свідомість. Поняття та виникнення громадської думки. Фактори формування громадської думки. Журналістика, паблік рілейшнз (ПР), реклама як інструменти зміни масової свідомості. Пропаганда та цензура. Етапи формування громадської думки. Види, структура, функції громадської думки. Опитування громадської думки. Солом'яні опитування. «Громадської думки не існує»: ідеї П. Бурдьє.

СРС: Публікації стану громадської думки та маніпулювання масовою свідомістю. Соціальні стереотипи та громадська думка.

Література: Єнін, 2021; Єнін, 2024; Соціологія, 2024; Bourdieu, електронний ресурс; Міщенко, 2022; Полторак, 2020; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 4.

Тема 4. Історія дослідження масової комунікації та медіа. Парадигма тотального впливу.

Основні питання: Ефект «війни світів». Дослідження масової комунікації в 30-40 рр. ХХ ст. (парадигма тотального впливу): Франкфуртська соціологічна школа, ідеї У. Липпмана, модель комунікативного процесу Г. Лассуелла.

СРС: Франкфуртська школа в соціології: роль масової культури та медіа у просуванні ідеології.

Література: Яремчук, 2015; Єнін, 2021; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 5.

Тема 5. Історія дослідження масової комунікації та медіа. Парадигма обмеженого впливу.

Основні питання. П. Лазарсфельд як основоположник теорії обмеженого впливу. Двоступеневий потік інформації. Теорія «використання і задоволення» Берельсона.

СРС: Техніка пропаганди у військових конфліктах.

Література: Яремчук, 2015; Єнін, 2021; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 6.

Тема 6. Історія дослідження масової комунікації та медіа. Модель кодування-декодування.

Основні питання: Дослідження насилля на телебаченні. Парадигма «нового погляду» і модель «кодування-декодування». Історія дослідження масової комунікації в Україні у період незалежності.

СРС: Історія дослідження масової комунікації в СРСР. Система маркування екранного насилля

Література: Єнін, 2021; Яремчук, 2015; Теоретична соціологія, 2013; Джеймс, 2002; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 7.

Тема 7. Масова комунікація як соціальний інститут.

Основні питання: Характеристика масової комунікації як соціального інституту, її функції. Мас-медіа як четверта влада. ЗМІ України: поле конкуренції за владу. Соціальна характеристика засновника, редактора і журналіста. Аудиторія, її типи.

СРС: Фрагментація аудиторії.

Література: Єнін, 2021; Соціологія, 2024; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 8.

Тема 8. Масова комунікація в різних типах суспільств.

Основні питання: Комунікація в традиційному суспільстві. Особливості масової комунікації в індустріальному суспільстві. Зміни в масовій комунікації в інформаційному суспільстві. Нація і масова комунікація.

СРС: Феномен інтернет-залежності.

Література: Єнін, 2021; Яремчук, 2015; Теоретична соціологія, 2013; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025; Mass Communication Theories, 2022.

Лекція 9.

Тема 9. Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Теорія ліберального плюралізму та критична перспектива вивчення медіа.

Основні питання: Критична перспектива розгляду ЗМІ. Інструменталізм. Комунікативна теорія Ю. Габермаса. Концепція гегемонії А. Грамші.

СРС: Теорія «культивації» Дж. Гербнера.

Література: Єнін, 2021; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Фесенко, 2025.

Лекція 10.

Тема 10. Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Технологічний детермінізм, теорії інформаційного суспільства, постмодернізм.

Основні питання: Сутність і особливості тематизації. Моделі подачі новин. Концепція культурного та інформаційного імперіалізму, її критика опонентами.

СРС: Форми власності ЗМІ.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Фесенко, 2025.

Лекція 11.

Тема 11. Тематизація мас-медіа соціальної дійсності.

Основні питання: Сутність і особливості тематизації. Моделі подачі новин. Концепція культурного та інформаційного імперіалізму, її критика опонентами.

СРС: Форми власності ЗМІ.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Індокси, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Лекція 12.

Тема 12. Особливості політичного впливу засобів масової інформації.

Основні питання: Поняття політичної влади, її механізми та функції. Політичний вплив на аудиторію (концепції визначення порядку денного, праймінгу, фреймінгу). Способи політичного маніпулювання. Міжнародні індекси розвитку свободи ЗМІ.

СРС: Мовні стилі як засіб інформаційної боротьби в медіа.

Література: Єнін, 2021; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Лекція 13.

Тема 13. Ідеологія та реклама в мас-медіа.

Основні питання: Ідеологія і мас-медіа. Ідеологія в рекламі. Реклама як засіб патріотичного виховання.

СРС: Протилежність оцінок ролі ЗМІ в сучасному суспільстві, способи обмеження можливостей маніпулювання.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Лекція 14.

Тема 14. Масова комунікація в постіндустріальному суспільстві. Мережева комунікація: ризики та перспективи

Основні питання: Характеристики інформаційного суспільства. Виникнення Інтернету. Соціальний порядок в інтернет-комунікаціях. Розвиток комп'ютерних комунікацій: оптимістична та критична перспективи. Оцінки впливу соціальних медіа на політичне життя та демократію (згідно досліджень «Pew Research Center» та інших соціологічних центрів). Технології самопросування в соціальних мережах. Віртуальні ідентичності. Феномен інтернет-залежності. Цифровий розрив та вразливі у цифровому аспекті соціальні групи в Україні. Компоненти цифрового розриву. Цифровий розрив як елемент відтворення соціальної нерівності. Цифровий капітал. Диджиталізація публічної сфери як підґрунтя інституціоналізації громадсько-політичної активності онлайн. Роль цифрової публічної сфери для розвитку онлайн-активності.

СРС: Digital-технології в системі традиційних систем влади: політичний потенціал і нові виклики.

Література: Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Медіаграмотність, 2025.

Лекція 15.

Тема 15. Соціологічні методи вивчення масової комунікації. Кількісні та якісні методи.

Основні питання: Кількісні методи аналізу аудиторії. Якісні методи аналізу. Можливості фокус-групи в медіа-дослідженнях. Поняття документу в соціології. Види документів. Достойнства та недоліки традиційного аналізу документів. Особливості контент-аналізу.

СРС: Виконання творчих вправ. Складання рубрикатора на вільну тему.

Література: Єнін, 2021; Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook), 2017; Mass Communication Theories, 2022.

Семінарські (практичні) заняття

Семінарське заняття 1.

Тема: Соціологія громадської думки та соціологія засобів масової інформації як соціологічні теорії.

Основні питання: Загальна інформація про навчальну дисципліну. Об'єкт та предмет соціології громадської думки та засобів масової інформації. Феномен постправди: ризики та загрози. Суб'єкти політики постправди.

СРС: Можливі механізми протистояння феномену постправді.

Література: Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Єнін, 2024; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 2.

Тема: Медіа та масова комунікація як соціальний феномен.

Основні питання: Поняття медіа, комунікації, масової комунікації, соціальної інформації, засобів масової комунікації (засобів масової інформації). Типологія соціальної комунікації. Поняття маси в контексті досліджень мас-медіа та масової комунікації.

СРС: Проблеми вимірювання громадської думки.

Література: Єнін, 2021; Дмитрашко, 2018; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 3.

Тема: Масова свідомість як різновид суспільної свідомості. Громадська думка як стан масової свідомості.

Основні питання: Масова та немасова інформація. Дезінформація. Масова свідомість. Поняття та виникнення громадської думки. Фактори формування громадської думки. Журналістика, публік рілейшнз (ПР), реклама як інструменти зміни масової свідомості. Пропаганда та цензура. Етапи формування громадської думки. Види, структура, функції громадської думки. Опитування громадської думки. Солом'яні опитування. «Громадської думки не існує»: ідеї П. Бурдьє.

СРС: Публікації стану громадської думки та маніпулювання масовою свідомістю. Соціальні стереотипи та громадська думка.

Література: Єнін, 2021; Єнін, 2024; Соціологія, 2024; Bourdieu, електронний ресурс; Міщенко, 2022; Mass Communication Theories, 2022; Полторац, 2020.

Семінарське заняття 4.

Тема: Історія дослідження масової комунікації та медіа. Парадигма тотального впливу.

Основні питання: Ефект «війни світів». Дослідження масової комунікації в 30-40 рр. ХХ ст. (парадигма тотального впливу): Франкфуртська соціологічна школа, ідеї У. Ліппмана, модель комунікативного процесу Г. Лассуелла.

СРС: Франкфуртська школа в соціології: роль масової культури та медіа у просуванні ідеології.

Література: Яремчук, 2015; Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 5.

Тема: Історія дослідження масової комунікації та медіа. Парадигма обмеженого впливу.

Основні питання. П. Лазарсфельд як основоположник теорії обмеженого впливу. Двуступеневий потік інформації. Теорія «використання і задоволення» Берельсона.

СРС: Техніка пропаганди у військових конфліктах.

Література: Яремчук, 2015; Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 6.

Тема: Історія дослідження масової комунікації та медіа. Модель кодування-декодування.

Основні питання: Дослідження насилля на телебаченні. Парадигма «нового погляду» і модель «кодування-декодування». Історія дослідження масової комунікації в Україні у період незалежності.

СРС: Історія дослідження масової комунікації в СРСР. Система маркування екранного насилля

Література: Єнін, 2021; Яремчук, 2015; Теоретична соціологія, 2013; Джеймс, 2002; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 7.

Тема: Масова комунікація як соціальний інститут.

Основні питання: Характеристика масової комунікації як соціального інституту, її функції. Мас-медіа як четверта влада. ЗМІ України: поле конкуренції за владу. Соціальна характеристика засновника, редактора і журналіста. Аудиторія, її типи.

СРС: Фрагментація аудиторії.

Література: Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 8.

Тема: Масова комунікація в різних типах суспільств.

Основні питання: Комунікація в традиційному суспільстві. Особливості масової комунікації в індустріальному суспільстві. Зміни в масовій комунікації в інформаційному суспільстві. Нація і масова комунікація.

СРС: Феномен інтернет-залежності.

Література: Єнін, 2021; Яремчук, 2015; Теоретична соціологія, 2013; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 9.

Тема: Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Теорія ліберального плюралізму та критична перспектива вивчення медіа.

Основні питання: Критична перспектива розгляду ЗМІ. Інструменталізм. Комунікативна теорія Ю. Габермаса. Концепція гегемонії А. Грамші.

СРС: Теорія «культивації» Дж. Гербнера.

Література: Єнін, 2021; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Фесенко, 2025.

Семінарське заняття 10.

Тема: Сучасні західні соціологічні теорії мас-медіа. Технологічний детермінізм, теорії інформаційного суспільства, постмодернізм.

Основні питання: Сутність і особливості тематизації. Моделі подачі новин. Концепція культурного та інформаційного імперіалізму, її критика опонентами.

СРС: Форми власності ЗМІ.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022. Фесенко, 2025.

Семінарське заняття 11.

Тема: Тематизація мас-медіа соціальної дійсності. Особливості політичного впливу засобів масової інформації.

Основні питання: Сутність і особливості тематизації. Моделі подачі новин. Концепція культурного та інформаційного імперіалізму, її критика опонентами. Поняття політичної влади, її механізми та функції. Політичний вплив на аудиторію (концепції визначення порядку денного, праймінгу, фреймінгу). Способи політичного маніпулювання. Міжнародні індекси розвитку свободи ЗМІ.

СРС: Мовні стилі як засіб інформаційної боротьби в медіа.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Кетлін, 2000; Mass Communication Theories, 2022; Індекси, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 12.

Тема: Ідеологія та реклама в мас-медіа.

Основні питання: Ідеологія і мас-медіа. Ідеологія в рекламі. Реклама як засіб патріотичного виховання.

СРС: Протилежність оцінок ролі ЗМІ в сучасному суспільстві, способи обмеження можливостей маніпулювання.

Література: Єнін, 2021; Джеймс, 2002; Mass Communication Theories, 2022; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 13.

Тема: Масова комунікація в постіндустріальному суспільстві. Мережева комунікація: ризики та перспективи.

Основні питання: Характеристики інформаційного суспільства. Виникнення Інтернету. Соціальний порядок в інтернет-комунікаціях. Розвиток комп'ютерних комунікацій: оптимістична та критична перспективи. Оцінки впливу соціальних медіа на політичне життя та демократію (згідно досліджень «Pew Research Center» та інших соціологічних центрів). Технології самопросування в соціальних мережах. Віртуальні ідентичності. Феномен інтернет-залежності. Цифровий розрив та вразливі у цифровому аспекті соціальні групи в Україні. Компоненти цифрового розриву. Цифровий розрив як елемент відтворення соціальної нерівності. Цифровий капітал. Диджиталізація публічної сфери як підґрунтя інституціалізації громадсько-політичної активності онлайн. Роль цифрової публічної сфери для розвитку онлайн-активності.

СРС: Digital-технології в системі традиційних систем влади: політичний потенціал і нові виклики.

Література: Єнін, 2021; Mass Communication Theories, 2022; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 14.

Тема: Соціологічні методи вивчення масової комунікації. Кількісні та якісні методи.

Основні питання: Кількісні методи аналізу аудиторії. Якісні методи аналізу. Можливості фокус-групи в медіа-дослідженнях. Поняття документу в соціології. Види документів. Достойнства та недоліки традиційного аналізу документів. Особливості контент-аналізу.

СРС: Виконання творчих вправ. Складання рубрикатора на вільну тему.

Література: Єнін, 2021; Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook), 2017; Mass Communication Theories, 2022.

Семінарське заняття 15.

Модульна контрольна робота

Самостійна робота студента

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 56 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до екзамену – 30 год.

Загалом – 90 год.

Політика та контроль

6. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал навчальної дисципліни «Соціологія громадської думки та мас-медіа», студенти виконують завдання до семінарських занять, пишуть модульну контрольну роботу та здають усно екзамен (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань студентами з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного соціологічного мислення та уяви.

Відвідування та виконання завдань

Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та екзамену, якщо буде пропускати лекції. Для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях є необхідною. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни.

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем.

Теми і завдання для практичних занять передбачені силабусом, доступні з особистого кабінету студента в системі «Moodle» або «Кампус».

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, письмових нотатків, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку, підручника чи нотаток не варто. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку. Відповіді студента можуть спиратись на підручні матеріали, але повинні бути вільними від читання тексту.

Форми роботи

Лекційні і семінарські заняття проводяться відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань студентів. На лекціях використовуються комп'ютерні презентації з висвітленням основних положень тем, з урахуванням тематики занять: з підручників, навчальних посібників та словників по соціології.

На семінарських заняттях студенти обговорюють тексти першоджерел та професійні коментарі щодо їх змісту. Семінарське заняття дає можливість оцінити, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Результати роботи студента оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи студента. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття

кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності).

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) МКР
- 3) Екзамен

Розрахунок вагових балів

PCO з навчальної дисципліни складається з суми балів студента за усі виконані контрольні заходи протягом семестру.

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 3 бали при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $G_{\text{сем}} = 3 \text{ бали} * 15 = 45 \text{ балів}$.

«відмінно» 3 бали – студент отримує при відповіді на більшість питань семінарського заняття. Відповідь вважається повною, якщо студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, переважно надає повні та аргументовані відповіді, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

«добре» 2,5 бали – студент бере участь в обговоренні окремих питань плану семінарського заняття, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

«задовільно» 2 бали – студент бере участь в обговоренні одного питання плану семінарського заняття або демонструє доволі поверхові знання, не демонструє власної позиції з обговорюваних проблем.

2. МКР. Ваговий бал – 5 балів.

МКР передбачає написання есе за однією з тем, перелік яких наведений у додатку 1.

Оцінювання есе здійснюється за наступними критеріями:

«відмінно» – 5 балів – студент формулює точні дефініції, надає теоретично обґрунтовані аргументи щодо теми есе, демонструє власну аргументовану позицію;

«добре» – 4 бали – відображається сутність теми, але наявні неточності у відповіді;
«задовільно» – 3 бали – неповна відповідь, наявні суттєві помилки;
«незадовільно» – 0 балів – некоректна відповідь.

3. Екзамен – 50 балів.

Екзамен проводиться в усній формі. Кожен екзаменаційний білет містить два теоретичні питання.

Кожне питання оцінюється у 25 балів.

Критерії оцінювання:

«відмінно», повна відповідь на питання (не менше 90% потрібної інформації) - студент надає повну й змістовну відповідь на питання, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно та послідовно викладає думки, формулює обґрунтовані висновки, висловлює власну позицію щодо дискусійних аспектів, виявляє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви. - 23 - 25 балів;

«добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, незначні неточності) - студент надає змістовну відповідь на питання, демонструє добрий рівень знання матеріалу, загалом логічно викладає думки, проте відповідь може бути менш аргументованою або недостатньо повною - 19 -22 бали;

«задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) - студент частково розкриває питання, демонструє поверхневі знання матеріалу, допускає неточності, відповідь є фрагментарною та недостатньо обґрунтованою - 14-18 балів;

«незадовільно», відповідь не відповідає вимогам до «задовільно» - 0-15 балів

Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 5 балів.

Написання та публікація статті з проблеми, що вивчаються в рамках навчальної дисципліни у фаховому журналі не нижче категорії Б – 5-10 балів.

Участь у 2 турі Всеукраїнської олімпіади – 10 балів.

Активна робота на лекціях: участь у дискусіях над проблемними питаннями – 1-2 б.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 12 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 24 бали.

Умови допуску до екзамену:

Умовою допуску студента до екзамену є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 24 бали.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Рейтингова оцінка здобувача (бали)</i>	<i>Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на екзамен

Перегляд рейтингової системи оцінювання впродовж семестру

Перегляд РСО може здійснюватися за вмотивованою заявою здобувача, що вивчає ОК, органу студентського самоврядування або профспілкового комітету студентів, поданою на ім'я завідувача забезпечуючої кафедри. Процедура перегляду визначена у розділі 7 Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2025.pdf

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Це дозволить студенту краще презентувати свою позицію (думку), критично оцінювати позиції (думки) інших студентів, ставити питання викладачу та студентам. Обсяг засвоєного навчального матеріалу і глибина його розуміння від цього збільшуватиметься. Готуючись до практичного заняття студенту бажано опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись з додатковими ресурсами в списку літератури. Якщо студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення соціально-гуманітарних дисциплін є вироблення навичок логічного мислення, ведення дискусії та висловлення власних думок. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг.

Пропуски студентом занять за поважних причин, відпрацювання пропущених студентом тем можливо у формі написання творчих есе.

Додаток 1.

Завдання до МКР.

Написання есе (до 5 сторінок).

Тема на вибір:

1. Зменшують або покращують сучасні ЗМІ можливості для публічних дебатів?
2. Чи повинні уряду намагатися захищати національні культури за допомогою обмеження поширення супутникового і кабельного телебачення?
3. Чи поліпшить глобалізація комунікацій наше розуміння культурних відмінностей або знищить останні?
4. Прес-реліз як форма взаємодії PR зі ЗМІ. Види прес-релізу. Основні правила підготовки прес-релізу.
5. Приклади підготовлених прес-релізів.
6. Стандарти теле- і радіо- інтерв'ю, технологія публічного виступу.
7. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія.

8. Роль соціальних медіа в житті сучасної молоді з інвалідністю (можливості, загрози, потенціал для інклюзивних процесів).

При написанні есе студент має продемонструвати власну позицію по темі есе та проблемах, що підіймаються у публікаціях, та дотримуватись наступної структури:

Вступ. Перші кілька речень повинні визначити тему есе, мету та наміри автора публікації в дослідженні певної проблеми.

Основна частина. У цій частині слід детально розглянути основні ідеї, аргументи та приклади автора публікації.

Висновки. У цій частині слід навести свої узагальнюючі висновки. Чи вдалось автору на задовільному рівні дослідити певну проблему? Якими є пропозиції або рекомендації щодо подальшого дослідження даної теми?

Список літератури. Якщо ви використовували будь-які джерела для свого есе, то необхідно їх вказати у списку літератури. В такому разі в тексті обов'язковими є посилання на використану літературу, наприклад [3, с. 5], що означає посилання на джерело під №3 у списку літератури на с. 5. Посилання на електронні джерела (інтернет-статті, відео) не маркуються сторінкою. Тоді посилання оформлюється (як приклад) таким чином: [4], що означає посилання на джерело під №4.

Додаток 2.

Питання до екзамену.

1. Чому вивчення громадської думки, механізмів її формування, стратегії комунікації з нею є важливим напрямком соціологічних досліджень?
2. Як визначаються поняття медіа та комунікація в соціології?
3. Що являє собою масова комунікація?
4. Як пов'язані між собою масова комунікація, масова інформація, засоби масової комунікації (засобів масової інформації)?
5. Як визначається в соціології масова свідомість?
6. Що являє собою громадська думка? Які функції виконує громадська думка?
7. Що таке солом'яні опитування?
8. Що являє собою медіаефект «війни світів?»
9. Чому виникла потреба в дослідженнях масової комунікації? Якими були уявлення соціологів про масову комунікацію на першому етапі її дослідження (30-40 рр. ХХ ст.).
10. Якими були уявлення соціологів про масову комунікацію на першому етапі її дослідження (30-40 рр. ХХ ст.). Яким є Ваше відношення до критичних оцінок масової культури та мас-медіа вченими Франкфуртської соціологічної школи, зокрема, Т. Адорно та М. Хоркхаймером?
11. Дайте визначення масової комунікації та її основних компонентів (формула Лассуелла). Яке значення має поняття «маса» в контексті досліджень масової комунікації?
12. Які ідеї серед дослідників щодо ефектів мас-медіа домінували в 40-60-ті рр. ХХ ст.? Що являє собою парадигма «обмеженого впливу»? Назвіть основний зміст теорій «двоступеневого потоку інформації» та «використання і задоволення».
13. В чому сутність теорії «спіраль мовчання» Е. Ноель-Нойман?
14. Що являє собою модель «помірного впливу»? Які ідеї були поширені на третьому етапі дослідження впливу масової комунікації?
15. Чому вчені звернулись до досліджень насилля на телебаченні. Які гіпотези та висновки були зроблені відносно зв'язку між насиллям на екрані і насиллям у житті?
16. Що являє собою четвертий етап дослідження масової комунікації? На конкретних прикладах продемонструйте, що означає модель «кодування-декодування».
17. Які теоретичні висновки робляться українськими вченими в дослідженнях масової комунікації? Які українські соціологічні компанії займаються збором інформації про особливості споживання інформації в медіа?
18. Коли з'явилася масова комунікація? Розкрийте передумови формування інституту масової комунікації.
19. Якими є особливості комунікаційних процесів в традиційних суспільствах?

20. Чому масова комунікація є одним з найважливіших інститутів індустріального суспільства? Як пов'язані між собою масова комунікація та вторинна соціалізація?
21. Як змінюються комунікаційні процеси при переході суспільства до інформаційного (постіндустріального) етапу розвитку.
22. Що таке «нові медіа»? В чому полягає їх відмінність від «старих медіа».
23. Чому з новими медіа пов'язують перспективи демократизації у світі, але одночасно і можливості посилення соціального контролю?
24. Чому інтернет метафорично порівнюють з кав'ярнею?
25. Як пов'язані між собою національні спільноти та масова комунікація? Чому становлення масової комунікації та ЗМІ було необхідною передумовою для формування поліетнічних націй індустріального суспільства?
26. Чому мас-медіа можуть бути каналом посилення девіацій?
27. Як визначається соціальний інститут в соціології? Які функції виконують соціальні інститути?
28. Які функції виконує в суспільстві масова комунікація? Чому її вплив може мати деструктивний характер для суспільства?
29. Чому мас-медіа є місцем перманентної боротьби між різними соціальними, політичними та економічними інтересами? Які фактори тиску на мас-медіа виділяє Д. Мак-Квейл?
30. Чи вважаєте Ви доречним використання метафори «четверта влада» щодо мас-медіа? Обґрунтуйте свою думку.
31. Опишіть статусні позиції власника та редактора. Які законодавчі обмеження існують для засновників засобів масової інформації?
32. Опишіть особливості статусної позиції журналіста. Чому на журналіста покладені особливі права та обов'язки? В чому полягає суперечливість журналістської діяльності?
33. Що таке аудиторія? Які існують її різновиди? Як би Ви оцінили загальноосвітову тенденцію фрагментації аудиторії?
34. Якими є погляди на владу в теорії ліберального плюралізму? Які суспільні ролі повинні виконувати ЗМІ в суспільстві згідно з цією теорією? Чому цю теорію пов'язують з більш загальною соціологічною теорією «функціоналізму»?
35. За що критикується теорія ліберального плюралізму ЗМІ? Чи погоджуєтесь Ви з цією критикою?
36. Якими є погляди на владу та ЗМІ в критичних теоріях? Чому, на думку Ю. Габермаса, публічна сфера переживає занепад у сучасному суспільстві? Чому нові медіа та соціальні мережі руйнують публічну сферу та якість демократії?
37. Що мав на увазі А. Грамші під поняттям «гегемонія»? В який спосіб, на думку італійського вченого, підтримується влада в капіталістичних суспільствах за умов істотної нерівності і конфлікту інтересів?
38. Які ідеї відстоює Дж. Гербнер у своїй теорії культивування? Чи згодні Ви з ними?
39. В чому суть концепції «технологічного детермінізму» Гарольда Інніса і Маршалла Маклюгена?
40. Що таке «симулякри»? Як описує вплив ЗМІ на суспільство теорія постмодернізму? Яким є Ваше відношення до цієї теорії?
41. В чому полягає суть явища «Вікно Овертона»? Як відбувається зміна свідомості народних мас згідно з цією теорією?
42. Які форми власності існують в секторі ЗМІ?
43. Яким чином тематизація пов'язана з політичним впливом на аудиторію?
44. Що являє собою технологія праймінгу? Наведіть приклади його використання в практиці сучасних медіа.
45. Що являє собою фреймінг? Які приклади використання фреймінгу в ЗМІ Вам відомі?
46. Що таке маніпулювання? Чому маніпуляційні технології в медіа становлять загрозу для існування демократії?
47. Як би Ви охарактеризували поняття соціально-політичних міфів?
48. Що таке адвертисмент і дивертисмент?
49. Що являє собою технологія використання «напівправди» в мас-медіа?

50. В чому полягає зміст принципу демократії шуму?
51. Охарактеризуйте особливості маніпулятивної семантики, спрощення, стереотипізації, створення сенсацій як засобів маніпулювання?
52. В чому полягає сутність «методу авторитетів», використання емоційно насичених слів?
53. В якому сенсі використовується поняття «ідеологія» в соціології? Чи вважаєте Ви, що ідеологія тісно пов'язана з політичними та економічними інтересами окремих груп?
54. Наведіть приклади взаємодії ідеології, мас-медіа та свідомості.
55. Що передбачає сублімінальний вплив в мас-медіа? Чи можете Ви привести приклади з власного життя використання таких технологій.
56. Як пов'язані між собою ідеологія та реклама?
57. Чи є небезпечним тенденція підвищення концентрації власності (монополізація) у секторі ЗМІ? Чому можливості маніпуляційного використання ЗМІ не безмежні?
58. Що таке «тематизація»? Розкрийте основний зміст теорії формування порядку денного.
59. Які чинники формування та моделі подачі новин враховуються у сфері масової комунікації?
60. Які ідеї відстоюються у концепції «культурного та інформаційного імперіалізму»? Які аргументи наводять критики цієї концепції. Висловіть власні думки з цього приводу.
61. Які форми власності існують в секторі ЗМІ? Чому важливим є плюралізм власності ЗМІ, розвиток громадського сектору медіа?
62. Як мережеві комунікації змінюють соціальний порядок і чи можуть вони бути джерелом загроз для демократії?
63. Які соціологічні методи можуть бути використані в практиці дослідження масової комунікації?
64. Що являє собою контент-аналіз? Якою є роль рубрикатору?
65. Якими є основні правила підготовки прес-релізу?

Неформальні дистанційні та онлайн курси

За бажанням здобувача, в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин дисципліни в асинхронному режимі, зокрема через опанування дистанційних курсів та інших форм неформального навчання. Для врахування в рейтинговій системі оцінювання балів за такі курси, вони мають змістовно відповідати певним темам силабусу, а їх проходження узгоджене з викладачем дисципліни. На підтвердження проходження неформального навчання студент має надати відповідний документ (сертифікат) із зазначенням назви курсів та їх обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>

Зокрема, рекомендується навчання на онлайн курсах «Практична соціологія для професіоналів медіа», «Медіаграмотність: як не піддаватись маніпуляціям». Курси розміщено на освітній платформі Prometheus за посиланням: (https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+MEDIASOC101+2020_T3/home, https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+MEDIA_L101+2022_T3/home).

Також рекомендується навчання на онлайн курсах Ради Європи “Захист і безпека журналістів” та “Мова ворожнечі” за посиланням: https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:IRF+SOC101+2015_T1/home.

Можливе також використання інших масових відкритих онлайн або офлайн курсів (повністю або частково) за умови погодження їх тематики та змісту з лектором.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри соціології, канд. соц. наук, доцентом, Єніним М.Н.

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 14 від 23.06.2025)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № 4 від 24.06.2025)